

УДК 94(477.46)«194»:323.272:316.344.25:63-051(045)
DOI: 10.31651/2413-8142-2018-19-28-31

Г. М. Голиш

кандидат історичних наук, доцент, директор наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Л. Г. Лисиця

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки, заступник директора навчально-наукового інституту історії і філософії

СЕЛЯНСТВО ЗОЛОТОНІСЬКОГО ПОВІТУ В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОТРЯСІНЬ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ПОВСЯКДЕННІСТЬ ТА БОРОТЬБА ЗА ЗЕМЛЮ І ВОЛЮ

У статті на основі документальних джерел та стародруків проаналізовано повсякденне життя та протестні акції селянства Золотоніського повіту Полтавської губернії в добу революційних потрясінь початку ХХ ст. На мікрорівневих засадах охарактеризовано земельні відносини, життєдіяльність найчисельнішої категорії тогочасного українського соціуму – селянства. Зроблено висновок про те, що повсякденному життю селян повіту були притаманними як типові для цієї суспільної категорії риси, так і певна регіональна специфіка.

Ключові слова: село, селянин, повсякденність, земля, земельні відносини, посіви, охорона здоров'я, сільська освіта, соціальний конфлікт, заворушення, повстання.

Постановка проблеми. Годі й шукати в європейській історії аналогії надзвичайно спресованому в часі й поряд із цим ущент насиченому доленосними подіями періоду революційних потрясінь початку ХХ ст. Якщо все століття історики називають епохою «повстання мас», то його стартовий часовий континуум став особливо бурхливим у всіх сенсах. Поряд з особливим інтересом дослідників до макроісторичних процесів вказаного періоду, на окрему увагу заслуговують і макрорівневі зрізи цієї революційної доби. Мова, зокрема, йде про звернення до подій регіональної історії початку століття, особливо в сегментах повсякденності тогочасного селянського життя окремих повітів, а надто – участі наймасової категорії українського суспільства у революційних подіях на місцях. У цьому зв'язку неабияку наукову зацікавленість викликає реконструкція життя сільських мешканців Золотоніського повіту Полтавської губернії, яка дає можливість на конкретних фактах і явищах відстежити типові характеристики функціонування сільського соціуму українського Лівобережжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена в запропонованому дослідженні тема, попри свою гносеологічну привабливість, ще не знайшла достатнього висвітлення в науковій літературі. Відтак є лише фрагментарні свідчення, котрі не несуть самодостатнього й системного характеру. Зокрема, відповідна інформація допоміжно-ілюстративного характеру міститься в окремих працях відомого краєзнавця М. Ф. Пономаренка [1, 2] та авторів цього дослідження [3].

Враховуючи зазначене, метою цієї розвідки є на основі документальних (у тому числі архівних) джерел

та стародруків проаналізувати повсякденне життя та участь у протестних акціях селянства Золотоніського повіту. Хронологічними межами наукового вивчення визначено період від 1905 (початок народної революції) до 1921 р. (закінчення Української революції).

Виклад основного матеріалу. Золотоніський повіт на початку ХХ ст. був типовим закутком підросійської України. Як і повсюди, селянство репрезентувало більшість людності регіону: станом на 1909 р. із 265018 мешканців повіту 252203 проживали в сільських поселеннях, це становило понад 95 % [підрах. за: 4; 12]. Звісно, ця категорія населення займалася переважно хліборобством чи наближеними до нього промислами. Зокрема, за переписом 1910 р. обліковано 22138 дворів із таким родом занять (понад 56 %) [5, 172]. До цього варто додати й те, що й чимало жителів «солом'яного містечка» (так іронічно називали Золотоношу) також віддавали перевагу хліборобству, таких було 75,5 % [підрах. за: 5; 8; 12].

З огляду на зазначене, для розуміння особливостей селянського повсякдення варто звернутися до питань землерозподілу, який характеризувався різкою несправедливістю й породжував глибокі соціальні контрасти. Віддаленим наслідком грабіжницької селянської реформи 1861 р. стало масове безземелля та малоземелля селянських родин. Так, станом на 1910 р. 6,2 % селян Золотоніського краю зовсім не мали землі, менше 1 десятиною володіли 8536 селянських дворів, 2 – 5234, 3 – 4328 [5, 176]. На загал малоземельними було 45 % селянських господарств (підрах. авт.).

Задля конкретизації зазначеного звернемося до земельної статистики в окремих поселеннях. Так, у Богданах 153 (54 %) господарства належали до категорії безземельних і малоземельних, Богушківій Слобідці – 237 (32 %), Гельмязові – 381 (35,8 %), Кривоносівці – 103 (47,5 %), Панському – 317 (65,8 %), Ковтунах – 131 (62,7 %), Чернечині – 54 (52,4 %), а в Коврайських хуторах – 94 (88,7 %) [підрах. за: 5, 50, 54, 82, 86, 98, 101, 114, 118]. У с. Хрущівка на одного селянина пересічно припадало по 0,5 дес. землі, у Гладківщині – 1,6 [підрах. за: 5, 50, 56, 114, 118]. До речі, в останньому місцевий поміщик Горленко мав утрічі більше землі від сукупного селянського фонду [3, 206]. 17516 селянських господарств повіту, аби хоч якось зарадити земельному дефіциту, вступали в орендні відносини [5, 176]. Щодо заможних селянських родин, котрі володіли понад 25 дес. землі, то вони становили лише 3 % від загальної кількості [підрах. за: 5, 178].

На початку ХХ ст. землю в повіті обробляли рутинними, дідівськими методами. Водночас дещо ширше, як у попередньому столітті, застосовувалися залізні плуги, проте переважно однолемешеві. Багатолемешеві плуги мали лише заможні господарства, їх відсоток становив лише 1,5 % [підрах. за: 5, 182]. У багатьох господарствах на 1910 р. використовували багатозубі й однозубі рала (на загал – 19745 одиниць), а також дерев'яні плуги [5, 282]. Щодо борін, то вони переважно були дерев'яними (37792) і лише 914 (2,4 %) – залізними. Селяни використовували 169 жаток, 719 молотарок (з них лише 10 % парових, решта – кінних) і 3368 віялок [5, 182–183].

На сільськогосподарських роботах використовувалося живе тягло. У вказаний період в упряжі перебувало 12357 волів і 31857 робочих коней. Окрім

цього селяни мали у своїй власності 1985 возів [5, 182–184, 187].

Для підвищення родючості ґрунтів у значних обсягах вносилися органічні добрива. Так, у 1910 р. селянами повіту було загалом вивезено на поля 534188 возів гною на площу 6455 дес. Втім чимало селянських господарств, особливо тих, які не мали худоби, свою землю не удобрявали роками. Тогочас ще не прижилося застосування мінеральних добрив: лише 6 господарств на повіт спромоглися їх придбати і внести штучні добрива на площу всього 192 дес. [5, 187].

Велике значення для розвитку сільського господарства краю мала створена в 1915 р. Полтавським губернським земством повітова болотно-дослідна станція (с. Підставки) [6, 4]. Проте за послугами до цієї структури селяни по суті не зверталися.

Для повноти окреслення селянської повсякденності звернемося до аналізу структури посівів на полях. На початку ХХ ст. переважав зерновий клин, який займав площу 89846 дес. (майже 62 %). Зокрема, в 1910 р. селяни посіяли 32394 дес. жита, 14859 – ячменю, 13974 – гречки, 12485 – вівса, 9974 – проса, 4031 – ярої пшениці і 2129 – озимої [5, 178]. Врожайність зернових була досить низькою. Наприклад, пшениці збирали не більше 6–8 ц із десятини. Набагато менші площі займали технічні культури. Наприклад, під коноплі було відведено 2121 дес., соняшнику – 1456, льону – 1088, тютюну – 153, а цукрового буряка – всього 4 дес. Лише поодинокі господарства вирощували кукурудзу на загальній площі 15 дес. Більшість господарств садили картоплю (1784 дес.) та різноманітну городину (7889 дес.), а 1693 дес. було відведено під баштанні культури [5, 178–179].

Практично усі селянські господарства послуговувалися відсталими аграрними технологіями, застосовуючи дво- і триплільну системи землеробства. Зустрічалися лише поодинокі острівці вищої агрокультури й вони були репрезентовані передовими поміщицькими господарствами. Наприклад, у с. Коврай розташовувався маєток М. Мерінга «Великий Коврай», площею 2200 дес. Як зазначається в тогочасних документах, у цьому зразковому господарстві застосовувалися три сівозміни: шести-, вісімнадцяти- і навіть двадцятипільна [6, 370].

Стіл селянських родин урізноманітнювала тваринницька продукція. На загал 118 років тому селяни Золотоніщини утримували 27512 корів, вирощували 19268 телят, 87326 овець, 292441 курей, 23798 качок, 11410 гусей, 1464 індиків. З іншого боку, 8157 господарств на селі не мали ніякої худоби, а 6342 – птиці [5, 183, 185, 186]. Продуктивність тваринництва та птахівництва в селянських господарствах характеризувалася досить низькими показниками.

Чимало селян пасічникувало. Наприклад, у с. Бубнівська Слобідка доглядала бджоли 51 родина, маючи у своєму розпорядженні 1724 вулики (в т. ч. 30 рамкових), у Піщаному – 58 (1540 вуликів), у Гельмязові – 40 (2026 вул., з них 257 рамкових) [5, 56, 65, 124, 140].

Вирощене збіжжя селяни переробляли за допомогою вітряних млинів. Загалом на 1910 р. у повіті налічувалося 2535 вітряків [5, 188]. Великі партії зерна

сільські жителі привозили до м. Золотоноша, де від початку ХХ ст. працював паровий млин Зархина – Рабиновича [8]. Невеликі парові млини з'явилися і в окремих селах повіту. Так, у с. Мицалівка Золотоніської волості працювало два таких млини [5, 270].

Свої побутові проблеми сільські мешканці вирішували, як правило, самотужки чи за допомогою місцевих ремісників. Так, у Домантові замовлення селян виконували 32 теслі, 11 розпилювачів, 3 столяри, 3 ковалі, 28 кравців, 15 шевців, 8 прядильниць, 39 ткачів, 19 візників, 110 рибалок [5, 263]. У Вільхах 30 мешканців плели кошики й володіли монополією на забезпечення цим товаром золотоніського ринку. До речі, вільхівські кошикарі одержали в 1909 р. Велику срібну медаль на губернській виставці в м. Полтава [5, 271]. У с. Коврай-Левада працювало 32 колесники, які обслуговували односельців та мешканців навколишніх сіл [5, 266].

Зусиллями діячів Золотоніського земства, до речі, одного із найпрогресивніших у Центральній Україні, було забезпечено позитивні зрушення в системі охорони здоров'я сільських мешканців. У 1909 р. працювало 14 медичних дільниць на чолі з дипломованим лікарем із радіусом обслуговування не більше 9,5 верст. У центрі кожної дільниці функціонувало стаціонарне відділення на 16 ліжок. Лікарсько-фельдшерська допомога, включаючи й вартість ліків, надавалася на безоплатних засадах. Утім рівень медичного обслуговування залишав бажати кращого, лютували усілякі інфекційні хвороби, що спричиняло значну смертність серед сільського населення. Попри це природний приріст населення повіту характеризувався досить пристойними показниками: його людність у 1908 р. збільшилася на 8788 осіб [4, 12, 15].

Позитивні тенденції спостерігалися і в системі сільської освіти. Зокрема, збільшилася кількість земських початкових шкіл, частина з них була реорганізована у двокласні. У 1909 р. налічувалося 75 земських шкіл, у яких навчалася (без м. Золотоноша) 7704 дітей. Окрім цього, 738 навчалася в міністерських школах, 3136 – у церковно-парафіяльних і 828 – у школах грамоти. Отже, на загал початковим навчанням було охоплено 12524 дітей, однак 12929 (50,8 %) залишалися поза школою [4, 147].

З цих та інших причин, що мали тяглість від попередніх часів, прикметою тогочасного села стала масова неписьменність та малописьменність. Наприклад, у Богуславці і Деньгах рівень неписьменності серед місцевих мешканців становив близько 70 %, Дмитрівці – 71 %, Вознесенському – 72 %, Домантові – 76 %, Зорівці – 81 %. Ще разючішою була картина з рівнем письменності у жіночому середовищі. Так, у Коробівці письменними були лише 127 жінок (10,5 %), Синьооківці – 43 (11 %), Ковтунах – 31 (6 %), Скориківці – 25 (7,7 %), Домантові – 24 (3,8 %), Кривоносівці – 18 (2,7 %), Львівці – 7 (5 %) [підрах. за: 5].

Лише в зародковому стані перебувала бібліотечна справа на селі. На 1909 р. у повіті налічувалося 28 бібліотек, понад 90 % з яких працювало при школах. Фонди книгозбірень сумарно становили лише 19714 примірників, а користувалися бібліотечними послугами 4817 читачів (1,8 % від населення повіту) [підрах. за: 4, 206, 212].

Селяни краю лікували свої душі та замолювали гріхи в місцевих церквах, їх у повіті було понад 60. Духовним центром регіону був Красногірський Свято-Покровський жіночий монастир [9, 2–80].

Яскравою гранню повсякденного життя сільських мешканців стала багаторічна боротьба за землю і волю. Зокрема, селянство Золотоніщини взяло участь у першій народній революції 1905–1907 рр. До найяскравіших подій того буремного часу належить Золотонісько-Коробівське повстання 18 жовтня 1905 р. Цього дня селяни с. Коробівка розтрощили портрет імператора, обеззброїли та побили місцевого пристава Саєнка і, озроївшись кілками, вирушили разом із селянами сусідніх Вільхів та Дмитрівки до повітового центру. Об'єднавшись із революційною молоддю Золотоноші, повстанці розгромили поліцейське управління та деякі інші установи, звільнили заарештованих. Надіслана сюди військова команда відкрила вогонь, кількох повстанців було поранено. Повстання було придушено, а понад 50 його учасників було заарештовано й віддано під суд [10, 55, 168]. Ватажка цього виступу П. Величка за вироком військово-польового суду було ув'язнено в Шліссельбурській фортеці. Ще один із очільників заворушення – Я. Дерсевіль врятувався втечею за кордон [11, 1–52].

У революційному 1905 р. виступили проти місцевого поміщика й селяни Бубнівської Слобідки. Найактивнішу участь у цьому заворушенні взяли В. Горовий, А. Масько та Н. Хакало. Повітова поліція притягла їх до відповідальності. Аграрні заворушення відбулися і в с. Вознесенському, їх очолили місцеві селяни Заярний і Травуцький. Обох «зачинщиків» було заслано до Сибіру на три роки [3, 171].

У 1906 р. антипоміщицькими виступами було охоплено с. Софіївка. Ними керували селяни з сусідньої Гладківщини С. Веретільник і С. Супрун. Протестні настрої охопили й саму Гладківщину: селяни збиралися на таємні збори у місцевого коваля С. Коваленка. Тогоріч коробівські селяни Ф. Бурдонос, К. Семеняга і А. Чмир закликали сільськогосподарських робітників с. Домантів до страйку. За це їх було затримано й піддано допиту та екзекуціям у повітовому поліцейському управлінні [3, 206, 278].

Ареною гострих соціальних конфліктів стало й містечко Гельмязів. Під час жнив 1906 р. тут відбулося заворушення сільськогосподарських робітників, які поставили вимогу підвищити їм платню. Для упокорення цього виступу полтавський губернатор направив сюди козацьку сотню, з прибуттям якої спалахнула сутичка на базарному майдані. Заворушення було придушено, а чотирьох його ініціаторів влада вислала за межі губернії [3, 193].

Селянство Золотоніського повіту взяло активну участь і в подіях Української революції 1917–1921 р. Так, навесні 1917 селяни Вознесенського та Пальміри розгромили маєток та спалили палац графа Д. Капніста (лідер октябристів у IV Державній думі). Згодом вознесенці захопили та самовільно засіяли 300 дес. землі, що належали місцевій поміщиці Чичеріній [3, 184].

Революційна хвиля докотилася й до с. Бубнівська Слобідка. У квітні 1917 р. тут відбулися збори місцевої громади, які прийняли ухвалу, що носила яскравий антивоєнний характер. У ній, зокрема, говорилося

так: «Ми вирішили звернутися до Тимчасового уряду, а також Петроградської, Московської та Полтавської Рад робітничих і солдатських депутатів з пропозицією розпочати якнайшвидше мирні переговори, щоб покласти край безцілній бойні (світовій війні – авт.), яка розпочата і продовжується в інтересах багатіїв...» [3, 172]. Подібні селянські зібрання відбулися також у селах Антипівка, Слюжчина Слобідка, їх організатором став місцевий учитель О. П. Грудницький [3, 33]. Згодом створені в селах повіту ревкоми розпочали розподіл поміщицької землі.

Носіями національної ідеї стали організація «Громада» та товариство «Просвіта». Цей рух у краї очолив відомий діяч М. О. Злобинець. Просвітянські осередки діяли в 24 селах повіту [3, 33].

Жителі с. Крупське взяли участь в антикайзерівському повстанні (травень 1918 р.). Після придушення цього виступу 4 жителі села було засуджено до розстрілу, 4 – до ув'язнення [12, 3]. В окремих селах створено партизанські загони, які розгорнули боротьбу проти австро-німецьких окупантів. Такий загін діяв, наприклад, у с. Богушкова Слобідка, його очолювали Д. Кукса та А. Прокопенко [3, 368]. Невеликий загін жителів с. Львівка під командуванням А. Дорошенка і В. Чернова став частиною Великохутірського з'єднання А. Лопатки і взяв участь у бойових діях проти кайзерівців. Через цю причину Львівка стала одним із об'єктів каральних акцій німецьких військ влітку 1918 р. [3, 418]. У районі с. Безпальче загін на чолі з С. Корнієнком вступив у нерівний бій з німецьким підрозділом і зазнав поразки [3, 316].

Селяни краю взяли активну участь у першому (травень – червень 1918 р.) та другому (листопад) Золотоніському збройному повстанні проти окупантів та гетьманців. Попри великі втрати, цей повстанський рух сприяв поваленню окупаційної влади та відновленню УНР [3, 34]. На території Золотоніщини діяли повстанські селянські загони Тютюнника, Келеберди, Марусі, Хвиля. У 1919 р. опір денікціям чинив Кропивнянський партизанський загін під командуванням Х. Ф. Брикуна [12, 3]. Боротьбу проти білогвардійців та григор'євців вели й богушковослобідчанські партизани.

Проте Українська революція зазнала поразки і вкрай наприкінці 1920 р. встановлено радянську владу.

Висновки. Підсумовуючи викладений у статті фактичний матеріал, можна констатувати, що повсякденне життя селян Золотоніського повіту характеризувалося як типовими для цієї категорії українського соціуму рисами, так і певною регіональною специфікою. Селянство краю потерпало від безземелля й малоземелля, виживало завдяки тяжкій землеробській праці, що базувалася на застосуванні рутинних методів господарювання. Низьким залишався рівень шкільництва та охорони здоров'я, внаслідок чого на селі панували темрява і нещучо, лютували небезпечні захворювання. Сільські мешканці Золотоніщини взяли активну участь у боротьбі за землю і волю, застосовуючи як ненасильницькі, так і збройні форми протесту. Розглянута тема потребує подальшого вивчення на основі диверсифікації й залучення нових архівних документів.

Список використаної літератури та джерел:

1. Пономаренко М. Золотонощина / М. Пономаренко. – Черкаси : Облітвидав, 1991. – 91 с.
2. Пономаренко М. Золотонощина в осадах / М. Пономаренко. – Золотоноша : [без вид.], 2001. – 74 с.
3. Голиш Г. М. Подорож Златокраєм. Нарис історії і сьогодення Золотоношського району / Г. М. Голиш, Л. Г. Голиш, М. Ф. Пономаренко. – Черкаси : Вертикаль, 2008 – 572 с.
4. Приложение к отчету Золотоношской уездной земской управы за 1908 годъ. – Золотоноша : Типогр. П. Лепского, И. Вудмана, 1909. – [296 с.].
5. Третья подворно-хозяйственная земская перепись въ Полтавской губернии в 1910 г. Золотоношский уезд. – Полтава : Электр. типогр. Г. И Маркевича, 1913. – 336 с.
6. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-4178, оп. 1, спр. 166.
7. Россия. Полное географическое описание нашего Отечества / под. ред. В. П. Семенова. – СПб : Изд. А. Ф. Девриена, 1903. – Т. 7. – 512 с.
8. Весник. – 1910. – 5 ноября.
9. Клировая книга Полтавской епархии за 1902 годъ. – Полтава : [без издат.], 1902. – 655 с.
10. Центральний державний історичний архів у м. Києві (далі – ЦДІАК). – Ф. 315, оп. 2, спр. 499.
11. ЦДІАК. – Ф. 322, оп.1, спр. 648.
12. ДАЧО. – Ф. 4178, оп. 1, спр. 162.

Referenses:

1. Ponomarenko, M. (1991). *Zolotonishchyna*. Cherkassy: Oblitvyd, 91 (in Ukr.)
2. Ponomarenko, M. (2001). *Zolotonishchiya in sieges*. Zolotonosha: [without view.], 74.
3. Golish, G. M., Golysh, L. G., Ponomarenko, M. F. (2008). *Traveling Zlatokrai*. An Essay on the History and Present of the Zolotonosha District. Cherkassy: Vertical, 572 : il
4. Appendix to the report of Zolotonosha County Zemstvo Governorate for 1908 (1909). Zolotonosha: Typogr. P. Lepsky, and Wudman, 296.
5. *The third underground economic zemstvo census in the Poltava province in 1910 Zolotonosha district* (1913). Poltava: Electr. typographer G. Markovich, 336.
6. State Archives of Cherkasy region (hereinafter – DACO). F. R-4178, op. 1, sp. 166
7. *Russia. A complete geographical description of our Fatherland* (1903). / under. Ed. V. P. Semenova. SPb: Izd. A. F. Devrien, 7, 512.
8. *Vesner*. November 1910. November 5.
9. *Clearing book of the Poltava diocese for 1902*. Poltava: [without ed.], 655.
10. *Central State Historical Archives in Kyiv* (hereinafter – CDIAK). F. 315, op. 2, 499.
11. CDIAK, f. 322, op. 1, sp. 648.
12. DACO, p. 4178, op. 1, sp. 162.

G. Golysh, L. Lisytsya

PEASANTRY OF ZOLOTONSKY DISTRICT IN THE AGE OF REVOLUTIONARY SHOCKS AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY: EVERYDAY LIFE AND THE STRUGGLE FOR LAND AND FREEDOM

The essence of the problem considered in the article is to grasp the epistemologically important topic of everyday life of the most massive category of Ukrainian society, which at the beginning of the last century was a peasantry.

The purpose of the proposed intelligence is to analyze the daily life and participation in protest actions of the peasantry of Zolotonysk district from 1905 (the beginning of the First People's Revolution) to 1921 (the end of the Ukrainian

Revolution) based on documentary sources (including archival sources) and early printed publications.

Applied descriptive, retrospective, comparative, historical, statistical and analytical methods of research. Taking into account the wide range of issues considered in the development of economics and public life, authors on the interdisciplinary level also used methodical tools and some definitions of economic theory and sociology.

Based on the empirical material involved, the authors analyzed the daily routine of the Zolotonosha district of the Poltava province. It was established that the peasantry was more than 90 % of the population of this region. The landlessness and plenty of peasant families caused striking social conflicts and mass poverty. In the countryside, darkness and ignorance prevailed, and low levels of health care turned into mass mortality. The forms of participation of the peasantry of the county in social conflicts during the revolutionary events of 1905–1907 and 1917–1921 were also considered.

On the basis of micro-level sections, the integrated level systematizes the actual data on the vital activity and struggle for the land and the will of the peasantry of the separate district of the Dnieper Ukraine. The statistical calculations concerning the socio-economic situation of the peasants of the specified region are carried out, previously unknown facts of everyday life of the rural society are involved.

Based on the empirical material involved, it was concluded that the everyday life of the peasants of Zolotoniski County was characterized as typical for this category of Ukrainian society by features and by a certain regional specificity.

Key words: *village, peasant, everyday life, land, land relations, crops, health care, rural education, social conflict, riots, uprising.*

УДК 94 (477) «1917/1921»: 323.27:316.334.55 (045)
DOI: 10.31651/2413-8142-2018-19-31-36

Г.Т. Капустян

доктор історичних наук, професор, професор кафедри теорії, історії держави і права Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

СЕЛЯНСЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ (МАХНОВЩИНА) В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.

У статті досліджено селянський повстанських рух Півдня України – махновщину в контексті Української революції. З-поміж інших подібних явищ махновщина як селянський повстанський рух позначена організованістю, масштабністю, дисциплінованістю, військовою витівкою, практичним втіленням заявлених ідей селянами.

Ключові слова: *селянство, повстанський рух, Українська революція, Махновщина, Махно.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що історичний феномен «революція» – це такий стан суспільства, коли в ньому відбуваються достатньо швидкі якісні зміни, які охоплюють політичний лад, соціально-економічні відносини, соціальну сферу. Політична революція обмежується переворотом у політичній сфері, соціальна революція охоплює відносини власності, соціально-економічні підвалини суспільного життя. Як наслідок, суспільство виходить на якісно новий рівень політичної і соціально-економічної організації. Водночас національні революції – це передусім революції політичні, під час